

Kerék-Bárczy Szabolcs

Oroszország Ukrajnával szembeni agressziója és a magyar nemzeti érdekek

Oroszország erőszakos fellépése Ukrajnával szemben a második világháború vége óta nem látott háborús feszültséget szított Európában, amelynek hatásai már túlmutatnak a kontinens határain, és esetleges eskalációja beláthatatlan katasztrófával fenyeget. Már a Krím 2014-es orosz megszállása is egyoldalú cselekedet volt, amelyet semmilyen külső körülmény nem indokolt, ahogy a mostani feszültséget sem. Ukrajnával szemben Oroszország úgy lépett fel, hogy erre nem volt oka, pusztán az, hogy Oroszország nemzetközi szerepéről a Kreml és annak ura, Putyin elnök olyan elképzeléssel rendelkezik, amely meghaladja országa lehetőségeit, és – ami ennél is fontosabb – nemzetének érdekeit.

Oroszország szuverenitását (területi integritását) tényleges kihívás nem éri. Az Egyesült Államok, Lengyelország és a balti államok részéről sem, Ukrajnáérol meg pláne nem. És délről, keletről sem fenyegeti ilyen veszély. Putyin legfeljebb a réges-régi cári, vagy az újabb keletű szovjet birodalmi (imperialista) nagyság iránt érezhet minden alapot nélkülöző, hamis nosztalgiát, és a Szovjetunió fölbomlása utáni fantomfájdalom enyhítése végett akarhatja erőszakkal és jogtalanul visszaoperálni az orosz testre a ma már önálló tagokat. De rögzítsük újra: ehhez semmi joga és oka sincsen. Az agresszor ezúttal is Oroszország, mint sokszor a múltban. Elég csak utalnunk Oroszország történelmi szerepére Lengyelország fölöstásaiban, a balti államok sanyarú sorsának alakulásában (lásd pl. a Molotov-Ribbentrop paktumot), hogy Kelet-Európa 1945-ös felszabadítása utáni megszállását és a kommunista rémuralom évtizedeit ne is említsük. A náciizmus elleni kétségtelenül óriási áldozatokkal járó harca sem jogosítja fel ilyenre, ahogy más államoknak sem hivatkozási alap a múlt dicsősége és áldozata a ma elkövetett erőszakra.

A Szovjetunió felbomlása és a bipoláris rend megszűnése utáni évek reménnyel tölthették el az emberiséget, hogy kialakul egy új, tartós béke, amely a nyugati világ, valamint a demokrácia és a szabályozott-szabad gazdaság valamilyen fokán megállapodó Oroszország megegyezésén alapul, s ez a status quo lehet a kiindulópontja a Föld többi államával való együttműködésnek, illetve a felmerülő válságok közös legyőzésének. Vlagyimir Putyin a második elnöki ciklusának végén, a harmadik elején kezdett egyre autokratikusabb irányt venni, ami nyilván összefüggésben volt országa addigi emelkedő gazdasági teljesítményének hanyatlásával. Ahelyett, hogy a nemzetének érdekeit képviselte volna és képviselné ma, a társadalmi problémákat a történelemből nem ismeretlen módon birodalmi tervek építésével, másokat lehengerlő agresszióval iparkodik elfedni, s ezt kiegészíti azzal a céljával, hogy magát és oligarcha körét minél több pénzhez és erőforráshoz juttassa. Mindezek érdekében maga kreál válságokat, hogy aztán cinikus módon arra hivatkozzon, hogy azokat – akár fegyveres úton is – meg kell oldania, hiszen ez az érdeke, s aki ebben akadályozza, az a világbékét fenyegeti. (Lásd az MTI február 19-ei tudósítását arról, amit Lavrov orosz külügyminiszter francia kollégájának mondott, miszerint Moszkva biztonsági igényeinek figyelmen kívül hagyása rossz hatással van Európa és a világ stabilitására, illetve Oroszország térségbeli legitim jogainak semmibevétele nemcsak az európai kontinens, hanem a világ stabilitását is befolyásolja.)

Az igazsághoz hozzátartozik, hogy mindeközben a Nyugat sem ült ölbe tett kézzel. Ez a közösség az Egyesült Államok vezetésével 1989 után irányító szerepet játszott például Európa térképének újra rajzolásában, a már említett status quo létrehozásában, a Közel- és a Távol-Keleten akár eleve kudarcra ítélt háborúk megvívásában, és egészen a közelmúltig vallotta a demokrácia export kétes eredménnyel kecsegtető doktrínáját. S az évtizedek során a Nyugat kohéziója megingott, és a demokrácia természetéből fakadóan a belső viták válságtüneteket produkáltak. Ám ismételjük: a Nyugat Oroszország területi épségét nem fenyegeti, és minden államnak változatlanul joga van a jelenlegi határainak védelmére és nemzeti érdekeinek képviselésére.

Azok az európai országok, amelyek a rendszerváltozáskor kiszabadultak az orosz medve szorításából, önként és örömmel fejezték ki szándékukat a transzatlanti közösséghez való csatlakozásukkal kapcsolatban. Mert ezt érezték alapvető értékeikből következő nemzeti érdeküknek, ráadásul ehhez társadalmi konszenzus is társult. A volt szocialista szatellit államok természetesen nem kívántak hadat üzeni Moszkvának, sőt a KGST megszűnte utáni, a tervgazdálkodásról a piactudományra való áttérés következtében előállt gazdasági összeomlás követő konszolidációban a keleti kereskedelemnek ismét komoly jelentőséget tulajdonítottak, és Oroszországgal a kölcsönös tiszteleten és előnyökön alapuló kapcsolat építésére törekedtek. Kulturális hagyományaik és történelmi tapasztalataik miatt azonban a kelet-európai népek számára természetes törekvés volt a Nyugathoz és a nyugati politikai-gazdasági szövetségi rendszerhez való újbóli kapcsolódás. Ezt Moszkva ma értékelhetné önkritikusan és empatikusan (ahogy annak idején Borisz Jelcin tette), s az, hogy nem így teszi, leleplezi valódi szándékait.

A most zajló válság kapcsán szinte kizárólag olyan elemzések, értékelések hangzanak el, amelyek elsősorban a nagyhatalmak szempontjait veszik számításba, azokból indulnak ki. Az oroszok agresszíven követelik, hogy minden állam az ő vélt vagy valós érdekeire tekintettel cselekedjen, hozzájuk igazodjon, míg a NATO kollektíve ugyanezt teszi, legerősebb állama, az USA szintűgy. Ez elfogadhatatlan, mert a meghunyászkodó, szolgálalkú alkalmazkodást nem indokolja semmi, hacsak nem gyávaság vagy az így viselkedők zsarolt-megvett pozíciója. Hiszen nemzeti érdekei a kisebb és/vagy gyengébb országoknak is vannak, és minden ország egyenlő mértékben formálhat igényt a saját érdekeinek érvényesítésére. Ezt a „szuverén egyenlőség” elve alapján a Helsinkii Záróokmány, vagyis egy nemzetközi szerződés is garantálja, amelyet annakidején sok más fél mellett a Szovjetunió és az Egyesült Államok is aláírt és magára nézve kötelezőnek ismert el.

A sokrétű nemzeti érdek nem egy politikai rezsim érdekeit jelenti, hanem azt, ami – az adott közösség által vallott értékekre épülve – a leginkább biztosítja hosszú távon egy állam összefogottsága számára a békét, stabilitást, folyamatos gyarapodást, tehát a közjó kielégítését. Liberális (képviseleti) demokráciában nyilván a kormány az, amelyik megtestesíti és képviseli ezeket az érdekeket, hiszen erre széleskörű társadalmi felhatalmazást kér és kap a választásokon, és munkájáról felelősen el kell számolnia a föllette álló népnek, ezért demokráciában a nemzeti érdek és a mindenkori kormány politikája közé nagyjából egyenlőségjelet tehetünk. Ezzel szemben önkényuralomban a végrehajtó hatalom elsősorban nem a közjót, hanem önmagát gazdagítja, uralma fenntartásához erőszakot is alkalmaz, a közjogi berendezkedése is mindenek előtt a hatalomban lévők partikuláris érdekeit szolgálja,

a közösség érdekeit kisajátítja, továbbá a nemzetet saját magával azonosítja, ezért a nemzeti érdek a kormány érdekétől különválik.

Az idealista reálpolitika, vagy másként fogalmazva, az értékelvű pragmatizmus kétféle szempont egy időben történő mérlegelését követeli meg tőlünk. Egyfelől érvényt kell szerezni az értékeknek. El kell ismernünk Oroszország közeli és távoli szomszédainak jogát arra, hogy a Putyin-rezsimben egzisztenciális fenyegetést lássanak. Erre a logikus következtetésre juthat ugyanis mindenki, aki figyeli az orosz nagyhatalmi lépéseket az elmúlt évtizedekben és az Ukrajnával szemben alkalmazott mostani abúzust. S mivel a Putyin-rezsimről így vélekedők a transzatlanti közösség tagjai, ezért logikus, hogy ezen szövetség értékeihez és érdekeihez illesztik a sajátjaikat is, illetve a szövetség kiáll a fenyegetett szuverén államok mellett. Következésképpen megvan a joguk ahhoz, hogy Moszkva katonai úton történő terjeszkedését a nemzetközi joggal ellentétesnek ítélik meg, valamint emberességi és politikai okok miatt is elutasítsák, és ezzel, valamint az esetleges további terjeszkedéssel szemben védelmi mechanizmusokat léptessenek életbe. Az értékvezérelt transzatlanti közösségnek ugyanakkor érdeke az is, hogy a jövőben se jelentsen fenyegetést Oroszország integritására, és ragaszkodjon a nemzetközi szerződések kölcsönös betartására. Érdeke és kötelessége minden félnek a béke fenntartása, amihez folyamatos párbeszédre és intenzív diplomáciai kapcsolatokra van szükség.

Másfelől figyelembe kell venni a realitásokat, vagyis az érdekérvényesítés során pragmatikusan kell eljárni, ám nem feladva az értékeket. Tudomásul kell venni, hogy a Nyugat jelentős része (jelesül Európa) ki van szolgáltatva az orosz kőolaj- és földgáz ellátásnak. Tudomásul kell azt is venni, hogy nem elég erős a Nyugat ahhoz, hogy Putyint rezsimváltásra kényszerítse, amely azt is eredményezné, hogy az orosz elnök végre nemzetének érdekeiket képviselné az elit érdekeinek érvényesítése helyett. Ehhez nincs (még) itt az idő. Harmadrészt azt is be kell látni, hogy Oroszországra szükség van különféle krízisek megelőzéséhez, illetve leküzdéséhez, ezért alapvető kölcsönös érdek a konszolidált kapcsolat fenntartása. Ezért úgy és annyi erőt kell felmutatni Moszkvával szemben, ahogyan és amennyivel még száraz marad a puskapor. Nyilvánosan el kell ismerni Oroszország nagyhatalmi státusát és kényszerből, hallgatólagosan meg kell tartani a NATO határait a jelenlegi vonalon. Addig, amíg Moszkva nem változtat doktrínáján, addig semmiképpen nem tekinthető stratégiai (vagyis a Nyugattal értékazonos) partnernek, de a vele való együttműködés elkerülhetetlen és kívánatos.

Látni kell, hogy Oroszország nincs abban a helyzetben, hogy (világ)háborút robbantson ki, ez szembe megy a Kreml érdekeivel. Oroszország sem anyagilag, sem katonailag sincs felkészülve a háborúra és annak következményeire, és nem érdeke, hogy a számára létkérdést jelentő nyugati kereskedelmi partnereit végleg maga ellen fordítsa.

A magyar nemzeti érdekek (tehát nem a hatalom érdekei) nem lehetnek mások, mint a transzatlanti közösség egészének érdekei. Megalkuvásmentesen részt kell vennünk a szövetségi rendszerünk Oroszország politikájának alakításában és érvényesítésében, nincs helye különutasságnak. Nem a fogadkozások és az üres szavak számítanak, hanem a tettek. Színt kell vallani: vagy a békét, vagy az agressziót támogatja valaki, a kettőt együtt nem lehet.

https://hvg.hu/360/20220222_KerekBarczy_Szabolcs_Oroszorszag_Ukrajna_magyar_nemzeti_erdekek